

De kloof tussen burger en overheid vanuit relationeel perspectief

Er is veel te doen over de kloof tussen burger en overheid. Burgers zouden minder vertrouwen hebben in de overheid hetgeen zou blijken uit dalende opkomstcijfers bij verkiezingen, het lidmaatschap van politieke partijen loopt terug en ook de betrokkenheid van die leden is tanende. De rekrutering van volksvertegenwoordigers is steeds lastiger, bij raadsvergaderingen is de publieke tribune matig gevuld en de lokale en/of regionale media laten het daar vaak ook bij afweten. Een somber makende opsomming. Of het echt allemaal minder is dan 25, 50 of 100 jaar geleden is onduidelijk want betrokkenheid en vertrouwen zijn lastig te meten. En houding en opvattingen van burgers zijn ook veranderlijk.

Er zijn tal van initiatieven genomen om burgers meer invloed te geven en vele daarvan zijn in ons bestuurlijk stelsel opgenomen. Inspraakmogelijkheden, rechtsbescherming, referenda, burgerinitiatieven en verruiming invloed van voorkeursstemmen zijn gemeengoed geworden. Maar heeft het geholpen? Onvoldoende is de mening van velen en dus klinkt weer de roep om vernieuwing. De groep van Code Oranje stelt weer allerlei maatregelen voor om de burger meer invloed en zelfbeschikkingsrecht te geven, individueel en op straat- of buurtniveau maar doet ook allerlei voorstellen om te experimenteren met een andere manier van de selectie van volksvertegenwoordigers. En er gaat weer een Staatscommissie aan de slag met deze onderwerpen. Institutionele veranderingen zullen echter weinig helpen als we niets doen aan de dieper liggende oorzaak: de steeds zwakkere relatie tussen overheid en burger.

De mens is een sociaal wezen, we zijn pas en slechts mens in relatie tot anderen, zonder anderen kunnen we niet bestaan en dat geldt ook voor zijn rol als burger. Een democratie veronderstelt dat burgers een relatie hebben met hun bestuur, met hun bestuurders en vice versa. Zoals Abraham Lincoln het verwoordde "....government of the people, by the people, for the people...". Mensen, burgers moeten zich herkennen in hun vertegenwoordigers, hun bestuurders, en moeten hen dus ook kennen en andersom geldt dat net zo goed. En daar zit denk ik misschien wel de belangrijke oorzaak van het maatschappelijke ongenoegen richting de overheid.

Welke factoren zijn bepalend voor de kracht van een relatie, wat versterkt of verzwakt een relatie? Die kracht wordt bepaald door de frequentie van de onderlinge contacten, de duurzaamheid van de contacten, de directheid van de contacten en natuurlijk de intensiteit van de contacten. Een relatie groeit en verdiept doordat je vaak contact hebt, doordat je al jaren contact met elkaar hebt, doordat je elkaar lijfelijk ontmoet en door openheid in de contacten, doordat je veel met elkaar deelt. Dat geldt voor de relatie met je levenspartner, je ouders/kinderen, je collega's, je vrienden, je slager en je sportclub maar ook voor de relatie burger-overheid, verpersoonlijkt in de bestuurder/volksvertegenwoordiger.

Als je vanuit dit relationeel perspectief kijkt naar hoe die relatie tussen burger en overheid zich de afgelopen decennia ontwikkeld heeft dan zijn tal van oorzaken aan te wijzen voor die minder hechte relatie, zoals schaalvergroting, digitalisering en mobiliteit.

Schaalvergroting van gemeenten zorgt voor een steeds mindere herkenbaarheid van het bestuur. In een fusiegemeente van 75.000 inwoners met vele tientallen kernen is de kans dat je een raadslid persoonlijk kent klein, erg klein, en dat raadslid zelf kent hooguit 1% van de bevolking. De kans dat je de burgemeester of een wethouder tegen het lijf loopt is klein. Is het dan verwonderlijk dat in dat

soort grote samengestelde gemeenten de opkomst bij verkiezingen laag is? Geen idee immers aan wie je je stem toevertrouwt.

In veel grotere gemeenten is het contact ook onpersoonlijker, de afstand tot het gemeentehuis groter en dus de drempel om persoonlijk er naar toe te gaan voor een gesprek of een bezoek aan een vergadering of de nieuwjaarsreceptie veel hoger. Men doet zijn best via nieuwsbrieven, websites, call centers en digitale dienstverlening maar het is relationeel gezien armoedig, want anoniem, onpersoonlijk.

De samenleving is onrustiger geworden. Mensen veranderen steeds sneller van baan en van woning en door de toegenomen fysieke mobiliteit is hun leefwereld steeds groter aan het worden. Politieke partijen verbieden soms dat volksvertegenwoordigers meer dan twee termijnen zitting nemen, de huidige 383 burgemeesters zitten minder dan vijf jaar in hun huidige gemeente. Vertrekkend burgemeester Rombouts van Den Bosch –met 21 dienstjaren de langstzittende burgemeester - sprak er zijn zorg over uit in Trouw. “Ik heb een leuke quote voor je: mobiliteit is zilver, stabiliteit is goud. In ons staatsbestel hebben we de burgemeester niet voor niets een termijn van zes jaar gegeven, terwijl de gemeenteraden om de vier jaar wisselen. Een burgemeester kan voor stabiliteit zorgen.” Ook bestuurlijk vertrouwen (en gezag) komt te voet en gaat te paard maar veel tijd om ervaring en vertrouwen op te bouwen heb je als volksvertegenwoordiger of bestuurder tegenwoordig niet meer.

Op de laatste verkiezingsdag hoorde ik op Radio1 een bejaarde PvdA'er uit Leeuwarden vertellen over hoe vroeger de contributie nog maandelijks door iemand van de afdeling werd opgehaald. Men kende elkaar en hoorde over en weer wat er speelde. Vergeleken daarbij functioneren de meeste partijen tegenwoordig armetierig. De meeste partijleden krijgen slechts een ledenblad zonder ruimte voor kritische inbreng van de leden en verder vooral acceptgiro's. Is het gek dat het enthousiasme zo beperkt is?

In zulke omstandigheden is er weinig ruimte voor echt contact, echte openheid. Er is nauwelijks een gedeelde identiteit, een gedeeld verleden en heden en dan is het niet vreemd dat burgers zich niet herkennen in hun bestuurders en vertegenwoordigers. Anonimiteit is troef en uit de criminologie is bekend dat anonimiteit verloedering, asociaal en crimineel gedrag bewerkstelligt. Ook dat zie je dagelijks om je heen gebeuren, net als in het stadion ga je ongeremd tekeer tegen de bestuurder die een verkeerd besluit neemt en dan maakt het niet uit of het een niet -gegeven penalty of de komst van een AZC betreft. De agressie en geweld tegen overheidsfunctionarissen is enorm gegroeid en dat heeft alles te maken met hun anonimiteit, het ontbreken van een beleefde relatie.

We dienen naar mijn mening dus te kijken naar het functioneren van ons publieke bestel vanuit relationeel perspectief. Voorstellen tot verandering zouden ook relationeel de maat genomen moeten worden.

Vanuit bovenstaande gedachten heb ik de afgelopen jaren als burgemeester van het Zeeuwse Kapelle -12.600 inwoners - mij ingespannen om burger en de overheid te verbinden. Net als veel collega's schrijf ik in huis-aan-huisbladen en ben een actieve Twitteraar. Maar ook dat zijn weinig directe vormen, en éénrichtingsverkeer bovendien. Toen het aanbod kwam om gratis een cursus Politiek Actief door ProDemos te laten verzorgen greep ik dat met beide handen aan. Met enige zorg vernam ik wel dat er minimaal 15 deelnemers moeten zijn en dus ging ik actief werven in mijn lokale netwerk met de vraag: Is dat niet iets voor jou? En zo hadden we al snel meer dan 30 deelnemers en

moesten we een wachtlijst instellen. Samen met de griffier was ik alle avonden actief aanwezig en vulde de cursusleider aan. De cursus was een groot succes mede doordat de ook deelnemende PZC-journalist elke week een column schreef en er een zeer groot slotartikel kwam. De certificaten reikte ik uit aan het begin van een raadsvergadering. Samen met de griffier besloten we de tweede cursus gewoon zelf te verzorgen en wederom hadden we 30 deelnemers. De avond over lobbyen wist ik te verlevendigen door de Zeeuwse lobbyisten in Den Haag en Brussel te vragen. Die hadden er duidelijk ook plezier in en nodigden de groep uit om een bezoek te brengen aan Den Haag en Brussel. Met een flinke groep een prachtige dag op het Binnenhof gehad, inclusief een ontmoeting met een Zeeuws Kamerlid. En zo kwam er een derde en een vierde cursus met in totaal een 120-tal cursisten, waaronder vier lokale journalisten en een zestiental medewerkers van de eigen gemeente. Dat is 1% van de Kapelse bevolking! Bijzonder om te zien hoe cursisten onderling maar ook met de journalisten contact maakten. Tijdens de laatste cursus woonde Omroep Zeeland een hele avond bij en portretteerde een moeder en dochter van SGP-huize die aan de cursus deelnamen.

Ik besepte goud in handen te hebben en kwam op het idee om de contacten vast te houden door Verdiepingsavonden te organiseren. Elk van die drie avonden waren er ruim 25 mensen aanwezig om meer te horen over veiligheid, integriteit, rechtsstaat en democratie, gemeentefinanciën en gemeenschappelijke regelingen. De cursisten heb ik ondertussen ook al eens benaderd of ze interesse hebben in het zitting nemen op een stembureau. Ook worden ze door mij uitgenodigd voor de nieuwjaarsreceptie en zeer velen gaven daar gevolg aan. En na een voorbereidingsavond in de raadszaal zijn we met een man of 35 - waaronder weer een journalist van Omroep Zeeland - op bezoek geweest bij onze Zeeuwse lobbyist en een parlementslid in Brussel.

Een fruitteler die de cursus volgde wist bovendien met een inspreekactie de raad te overtuigen om de invoering van toeristenbelasting voor arbeidsmigranten terug te draaien, hetgeen de fruitsector €40.000 per jaar oplevert. "Ik ben de duurste cursist van de burgemeester", citeerde de regionale krant PZC hem.

Vanuit relationeel perspectief zie je de resultaten; persoonlijke contacten, waardering voor het werk van raadsleden en collegeleden, meer bezoekers op de publieke tribune, meerdere cursisten die fractievolger en binnenkort kandidaat-raadslid zijn geworden, versterking van de civil society, versterking van mijn eigen netwerk, goodwill bij bewoners en media. Zoals een wethouder me gekscherend zei: "als je niet bij de burgemeester op cursus heb gezeten tel je niet mee in Kapelle".

Tijdens de laatste cursus regelde ik bij de Tweede-Kamerverkiezingen een mobiel stembureau in een schoolbus en parkeerde die StemBus op plekken wat verder van een gewoon stembureau, o.a. in het 27 woningen omvattende buurtschap Eversdijk. In 100 jaar algemeen kiesrecht was daar nog nooit een stembureau geweest. De bewoners voelden dat ze er bij hoorden en waardeerden dat zeer. Er werden 55 stemmen uitgebracht. De buurtvereniging zorgde voor een verkiezingsborrel en zo was het echt een feest van de democratie.

Door alle positieve energie die er zo ontstond rond de relatie burger-gemeente was de opkomst ongekend hoog. Van 82% steeg die naar 88%, voor het eerst de hoogste van Zeeland. Voor mij het bewijs dat investeren in de relatie burger-overheid loont. Voor ons allen ligt daar de opdracht voor ons allen, burger en politiek.